

נושא העבודה:

השבת אבידה

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

"נוער שוחר משפט עברי"

הקדמה אישית

מתוך כלל הנושאים הרבים הנמצאים הן במשפט העברי והן במשפט הישראלי, הנושא של "השבת אבידה" הכולל בתוכו את כללי ודרכי ההתנהגות במקרים של מציאת אבידה, עניין אותי מאוד.

נושא זה הינו אקטואלי מאוד ואפשר למצוא אותו בסיטואציות יומיומיות רבות.

לא פעם מצאתי אבידות, חלקן שוות ערך יותר וחלקן פחות, והשאלות "למי לדווח עליהן?", "האם אפשר לקחת את האבידה?" וכו' עניינו אותי במיוחד, ותהיתי מהי הדרך הנכונה והחוקית לנהוג במקרים כאלה.

חיפוש בעל האבידה לא תמיד קל, ועל אף הרצון הטוב של המוצא להחזיר את האבידה, לפעמים אין לו את הדרכים והכלים לעשות זאת, וגם שאלה זו סקרנה אותי – מה עושים במקרים בהם אין שום סימן או רמז לגבי זהות בעל האבידה?

לכן, בעבודת הסיכום, בחרתי להתמקד בנושא זה, שאולי לא מהווה חלק גדול או ניכר מהמשפט העברי והישראלי, אך בהחלט חשוב וראוי ללמוד אותו לעומק.

תוכן עניינים

מבוא	עמ' 3
המשפט העברי	עמ' 4
השבת אבידה בתלמוד	עמ' 8
קיום חובת ההשבה במשפט העברי	עמ' 9
אבידה שבעליה לא נמצאו	עמ' 10
המשפט והחוק הישראלי	עמ' 11

עמ' 13	אבידות שמזכות את המוצא
עמ' 14	אבידה שנמצאה ברשות הזולת
עמ' 15	הפרה של חובת ההשבה
עמ' 16	חלקו של המשפט העברי במשפט הישראלי
עמ' 18	השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי
עמ' 20	נספחים
עמ' 21	ביבליוגרפיה

מבוא

עבודה זו תחקור ותעסוק בנושא "השבת אבידה", אשר נמנה כחלק מדיני הקניין. מטרת העבודה הינה להעמיק ולדון במצבים השונים בהם נתקלים כאשר מוצאים אבידה בשלל סוגיה.

באופן טבעי, לא כל האבידות זהות, ולא כולן ניתנות לזיהוי באותו האופן, לפיכך, בעבודה זו אסקור ואדגים מצבים שונים כפי שהם מתוארים במשפט העברי ובחוק הישראלי, ואף אשווה ביניהם.

במסגרת העבודה אסקור ואפרט את התפתחות המשפט העברי ואת התייחסותו לנושא הנחקר – החל מקדמותו ועד לספרות המחקר המודרנית.

כך גם אעשה לגבי המשפט הישראלי – אסקור את התפתחותו בנוגע להשבת אבידות, אביא פסקי דין חשובים שהיוו תקדים ואדון בסוגיות סבוכות עליהן היו מחלוקות.

המשפט העברי

המשפט העברי הינו מונח הבא להגדיר את מכלול התורה המשפטית המופיעה בהלכה בפרט, ובמקורות עבריים בכלל, עוד מתקופת מתן תורה במעמד הר סיני, אז התקבלו עשרת הדיברות.

על מקורות המשפט העברי נמנים: המשנה, התלמוד, ספרות השו"ת (שאלות ותשובות) והפסיקה.

בפרק זה, אתאר את התפתחותו של המשפט העברי במשך השנים, תוך התייחסות מיוחדת לנושא אותו אני חוקר – "השבת אבידה".

מקורו הקדום והראשון של המשפט העברי הוא התורה שבכתב והתנ"ך.

כבר אז, אפשר למצוא התייחסות לאבידות ולהשבתן בספר שמות, פרק כ"ג, פסוק ד':
"כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבָה או חֲמֹרוֹ תֵּעָה הַשֵּׁב תִּשְׁיָבּוּ לוֹ".
משמעות הפסוק היא כי כאשר אדם פוגש את השור או את חמורו של אויבו, עליו
להחזיר ולהשיב לו אותו/ם, למרות השנאה והאיבה ביניהם.

אזכור נוסף אפשר למצוא גם בספר דברים, פרק כ"ב, פסוקים א'-ג': "לא תִרְאֶה אֶת
שׁוֹר אַחִיךָ אוֹ אֶת שִׂי חֲמֹרֶיךָ וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם הַשֵּׁב תִּשְׁיָבּם לְאִחִיךָ. וְאִם-לֹא קָרֹב אַחִיךָ
אֵלֶיךָ, וְלֹא יִדְעָתוֹ-וְאִסְפָּתוֹ, אֶל-תּוֹךְ בֵּיתְךָ, וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרֹשׁ אַחִיךָ אִתּוֹ, וְהִשְׁבֹּתוּ לוֹ.
וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֲמֹרוֹ, וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ, וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל-אֲבֹדֹת אַחִיךָ אֲשֶׁר-תֵּאבֹד מִמֶּנּוּ,
וּמִצֵּאתָה: לֹא תִוְכַל, לְהִתְעַלֵּם".

משמעות הפסוק הראשון היא כי במקרה בו אדם רואה את השור של אחיו או את
השה שלו שטעו בדרכם, אין הוא יתעלם מהם, וחובתו היא להחזיר אותם לבעליהם.

בפסוק ב' נאמר כי במקרה והאח (שהינו בעל האבידה) אינו קרוב פיזית אל מוצא
האבידה או שהוא אינו יודע את מקומו, עליו לקחת את האבידה לביתו, עד אשר
ידרוש אותה אחיו, ואז חובה עליו להשיבה אליו.

בפסוק ג' ניתן תיאור לסוגי אבידות בהן חמורים, שמלות לבוש ולכל אבידה שתימצא
ותהיה שייכת לאח. ברגע שמוצא האבידה הבחין בה, אסור לו להתעלם ועליו לנהוג
כפי שנקרא בפסוק ב'.

מהתבוננות בשני הפסוקים, ניתן לראות כי ההתייחסות לנושא במקור הקדום יותר
(ספר שמות) הינה "כללית" יותר ואף תובענית יותר, מפאת העובדה שהיא דורשת
להחזיר אבידות גם לאויבים ולאנשים עמם הקשר אינו תקין וחברי.

במקור השני (ספר דברים) נוסח ההשבה מפורט יותר ומכוון ספציפית לאבידות של
"אח", שבאופן טבעי נחשב קרוב יותר למוצא.
הפסוק גם לוקח בחשבון כי המוצא יכול לראות את האבידה ולהתעלם ממנה, לכן יש
איסור שלא להתעלם, וזה דגש מרכזי נוסף בפסוק זה.

כמו כן, הפירוט הינו נרחב יותר ומתאר מצבים שונים בהם יש לנהוג בהתאם.

אולם, בשני המקורות ניתן לראות חוסרים זהים בשאלות שונות כמו: "איך ניתן לדעת
למי האבידה שייכת כשאינו סימנים מזהים?", "האם בעל חיים שנמצא הינו חייב בר או
אבידה של אדם?" וכו'.

הפסוקים אינם מספקים מידע כולל לסוגיות שונות העולות, ועל כן ישנו מענה לכך
בפרשנויות שונות ביניהן של חז"ל עליהן ארחיב בהמשך.

בעניין זה ניתן לראות בפרשנותם של המכילתא ושל משנה מסכת בבא מציעא פתרון:

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי כ"ג, ד': "תעה - כל שדרך תעיתו מכאן אתה אומר היה
חמור רועה כדרכו וכלים מונחין כדרךך אין נזקק להן. חמור מפסיג בין הכרמים כלים
מונחין באמצע דרך הרי זה יזקק להן".

משנה מסכת בבא מציעא פרק ב': מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן.
מצא כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו, אם מגלה, נוטל ומכריז.

כעת, אחקור ואראה היכן מופיעים אזכורים שונים הקשורים ל"השבת אבידה".
במקורות חדשים יותר מבחינה כרונולוגית – **המשנה (תקופת התנאים)**.

המשנה מגדירה את היחס לאבידה בעיקר סביב המושג "סימן".

הקריטריון של קיומם או אי קיומם של סימנים באבידה מגדיר את חובת המוצא ביחס להשבת אבידה. ההנחה היא שכאשר באבידה מצוי סימן או "שינוי" כלשהו, המאבד יתאמץ יותר להשיב אותה אליו ולא יתיימש ממנה בקלות.

המשנה (א') פותחת בשאלה: "מהן האבידות שהמוצא יכול להשאיר אצלו ולא חייב להשיב אותן?"

על כך עונים 3 רבנים שלוש תשובות:

רבי מאיר: אבידות שהמשותף ביניהן הוא שאין באבידה שום סימן ולכן אין הבעלים יכול להוכיח את בעלותו עליהן (חפצים שנעשו בייצור אחיד כגון: מטבעות, ככרות לחם וכו').

רבי יהודה: במקרה שיש שינוי מסוים במצב האבידה, גם אם אין עליה סימן, עצם השינוי מהווה סימן בעצמו ("כיכר וכתוכו מעות").

רבי שמעון: "כל כלי אינפרא" (כלים תעשייתיים שנוצרו בייצור סדרתי) – אין חייב להכריז עליהם.

תוספתו של ר' שמעון לתשובתו של ר' מאיר, היא שכאשר מוצאים כלים חדשים, היות וייתכן שבעליהם טרם ראו אותם – אין חובה להכריז.

בשאלה הנזכרת לעיל, לגבי אילו אבידות אין חובת השבה או הכרזה, קיימת סתירה בפרשנויות בין הרמב"ם והטור לבין בית יוסף בכל הקשור ל"אבידה מדעת" – אבידה שבעליה הפקירו אותה.

משנה תורה, הלכות גזילה ואבידה, פרק י"א, הלכה י"א: המאבד ממונו לדעת אין נזקקים לו. כיצד? הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו... הרי זה אבד ממונו לדעתו, ואף על פי שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו, אינו זקוק להחזירו, שנאמר: "אשר תאבד" – פרט למאבד מדעתו.

טור, חושן משפט, סימן רסא: ואין נראה כן, דאבידה מדעת הוי הפקר.

בית יוסף, חושן משפט, שם: לאו מילתא היא (לא דבר הוא), שבשביל שאינו חושש לפקח על נכסיו, לא נאמר שהפקירה!

בעניין זה אף הובאה סוגיה בה נשאל האם עגלות שהוצאו מהסופר הן הפקר ואבידה מדעת, היות ואותן רשתות לא דאגו לשמור עליהן או שמא זוהי אבידה שיש להשיבה שכן ידוע למי היא שייכת.

שאלה נוספת ניתן למצוא במשנה ב': ביחס לאילו מציאות אנו מחויבים בהכרזה?

התשובה היא: המכנה המשותף הוא שבכולן ישנם סימנים מיוחדים ו/או שמקום הימצאם הוא ייחודי והופך סימן מיוחד עבורם.

אבידות אלו, סביר שבשל הסימן שבהן בעליהם יחפשו אותן.

המשנה ה' בא לפתור שאלה שנובעת ממקור קדום יותר בספר דברים והיכולה להעלות קושי מסוים:

בספר דברים נאמר כי כאשר נתקלים באבידות שונות ובין היתר שמלה, חובה להחזירם למאבד או לשמור אותן עד לבואו.

כפי שנכתב לעיל בתשובת ר' מאיר, באבידות שמיוצרות באופן כמותי וזהה, אין חובה להכריז עליהן. אם כך, עולה שאלה איך נאמר בפרק כ"ב פסוק 3 שאת השמלה יש להחזיר?

התשובה היא ששמלה הייתה נתפרת באופן מיוחד לכל אחד ובעליה היו יכולים לזהותה.

במשנה ו' ישנה שאלה פרקטית יותר והיא: "עד מתי יש להכריז על האבידה ולכמה זמן?"

לכך מוצגות 2 תשובות:

רבי מאיר: תקופת ההכרזה תהיה קצרה ומקומית בלבד, "עד שידעו עליה השכנים".

רבי יהודה: על תקופת ההכרזה להיות ארוכה ומקיפה. יש להכריז עליה בשלושת הרגלים (סוכות, פסח ושבעות) ואחרי כן יש לחכות 7 ימים נוספים, כדי לאפשר למי

ששמע בירושלים על ההכרזה להספיק לחזור למקום מגוריו וליידע את אנשי המקום באבידות עליהן שמע (ואולי אפילו שייכות לו).

המקור הבא עליו ארחיב ובא אחרי תקופת המשנה, הוא **התלמוד** (תקופת האמוראים).

השבת אבידה בתלמוד - (תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא דף כ"ח, עמוד ב')

מחלקת אבדות ומציאות

"תנו רבנן" - ברייתא. הברייתא מפרשת את המשנה שקראנו .

הברייתא מתארת שלושה שלבים היסטוריים בהתפתחות הנוהג להכריז אבידה:

- **תקופה א':** (לפי שיטתו של ר' יהודה) - הכרזה במשך שלושה רגלים ועוד שבעה ימים לאחר הרגל האחרון.
- **תקופה ב':** כשחרב בית המקדש ולא הייתה יותר עליה לרגל הכריזו רק בבתי כנסיות ובבתי מדרש שבמקום מגורי המוצא.
- **תקופה ג':** (לפי שיטתו של ר' מאיר) - "כשרבו האנסיין" - בימי השלטון הפרסי הפקחים היו מלאימים לאוצר המלך את האבדות שהוכרזו עליהן, לכן הגבילו את ההכרזה למעגל השכנים והמידעים בלבד.

(הגמרא מציגה את שתי השיטות של ר' יהודה ור' מאיר במשנה לא כהבדל עקרוני אלא כשיטות שונות שנזדקקו להן בתקופות שונות על רקע השינויים הפוליטיים והחברתיים שהתחוללו).

"תנו רבנן" - ברייתא נוספת.

"אבן הטוען" - המקום בירושלים שם הכריזו על אבידות. האבן מהווה סמל להתנהגות טובה בין אדם לחברו.

(בסיפור חוני המעגל - כשבני אדם התנהגו רע מבחינה מוסרית אלוהים שלח אותם לאבן הטוען - כדי לראות שהמים שבאמצעותם הציף את הארץ כעונש מכסים את אבן הטוען).

היום את "אבן הטוען" מחליפים מחלקת השבת אבידות במשטרה, בתחנה המרכזית וכו'.

קיום חובת השבת האבידה

עד כה עסקתי במקורות ובגישות השונות לגבי האבידה עצמה, לרבות מהי אבידה, מתי יש חובה להחזירה ומתי אין חובה.

כעת, אעסוק בקיום החובה דה-פקטו על פי המשפט העברי.

במשפט העברי, ובעיקר ב"משנה תורה, הלכות גזילה ואבידה, פרק י"א, הלכות א-ב" ניתן למצוא גישה הומנית, לפיה אדם שרואה אבידה, לא רק שחובתו להחזירה למוצא, אלא שגם אסור לו להתעלם ממנה. התעלמות מהאבידה למעשה גורמת לו לעבור על מצוות "לא תעשה" ("לא תראה את שור אחיך").

לאחר שנטל את האבידה במטרה להחזירה (שאם לא הוא נחשב גוזל), עליו להכריז עליה ולבצע פעולות נוספות שישמרו על טיבה, וכך יוכל המאבד להיחשף ולדעת עליה. זוהי למעשה מצוות "עשה".

בדברים כ"ב, ב-ג נאמר כי במקרה בו אין אפשרות להחזיר למוצא את האבידה משלל סיבות, יש לקחת ולאסוף את האבידה הביתה עד בואו של הבעלים.

במשנה בבא מציעא ב,ה נאמר: אף השמלה היתה בכלל כל אלה למה יצאת? להקיש אליה, לומר לך: מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנים ויש לה תובעים, אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעים חייב להכריז. כלומר, על מציאות שיש בהן סימנים מובהקים המקשרות אותן לבעליהן, יש חובה להכריז.

במקורות המשפט העברי ישנה גם התייחסות מתי אפשר להתעלם מהאבידה למרות האיסור המפורש לא להתעלם וזה במקרים חריגים כגון:

- אבידה שנמצאת בבית הקברות והמוצא הינו כהן שלא יכול להיכנס למקום זה. במקרה זה אין עליו החובה לנטול את האבידה.
- אדם זקן שנטילת האבידה תבייש אותו, ואילו הייתה שלו לא היה טורח לקחתה.
- אבידה שנטילתה יקרה יותר מהשאריתה במקומה.

3 המקרים הנ"ל נזכרים ב"ספר דברים פרשת כי תצא פסקא רכב".

אבידה שבעליה לא נמצאו

כשם שהמשפט העברי דן ועוסק באריכות בדרך בה יש לטפל ולהחזיר את האבידה שנמצאה, כך הוא עוסק גם מה קורה באם בעלי האבידה לא נתגלו לאחר זמן מה. בנושא זה אפשר למצוא תשובה בפסיקתו של הרמב"ם:

מתוך "רמב"ם, משנה תורה, הלכות גזילה ואבדה פרק י"ג, הלכה י": "הכריז או הודיע, ולא באו הבעלים - תהיה המציאה מונחת אצלו, עד שיבוא אליהו. וכל זמן שהאבידה אצלו - אם נגנבה או אבדה, חייב באחריותה; ואם נאנסה, פטור: ששומר אבידה כשומר שכר הוא, מפני שהוא עוסק במצווה, ונפטר מכמה מצוות עשה, כל זמן שהוא עוסק בשמירתה".

לפי דבריו אלה, זמן הימצאות האבידה אצל המוצא הוא אינו מוגבל (עד לבואו של אליהו הנביא), אולם עליו לשמור עליה בקפידה, שכן הוא נושא באחריות עליה, אך ישנם מקרים בו הוא פטור.

התייחסותם של פוסקים בני זמננו לנושא:

ר' משה פיינשטיין¹ משיב לשאלה בנוגע למציאת אבידה במקום ציבורי כאשר יש סתירה בין ההלכה לבין החוק הקיים. למשל, למי שייכת אבידה שמצא אדם בבנק (בו נמצאות תיבות שמירה שמושכרות לאנשים)? על כך הוא אומר כי על אף שהחוק קובע שהאבידה שייכת לבנק, ואילו ההלכה קובעת כי האבידה שייכת למוצא, בנסיבות העניין בגלל היותו של הבנק מקום ציבורי שאנשים רבים הולכים ושבים בו – הרי שהאבידה שייכת למוצא.

בסיטואציה נוספת, נשאל ר' חיים דוד הלוי² באשר למציאת סכום כסף במונית. על כך הוא אומר כי לפי ההלכה, היות ומדובר בשטרות כסף שאינם מסומנים, ועל כן קשה להראות שייכות לאדם ספציפי בנוסף להתייחסותו של המאבד, נפסק כי האבידה תהיה שייכת למוצא. ואולם, בזמננו ישנה חובה על המוצא להשיב את האבידה לתחנת המשטרה, היות והמאבד יכול למסור סימנים מזהים לגביה כגון היכן אבדה, מה הסכום, באיזו שעה וכו'. במקרה זה ישנה חובה להשיב את האבידה.

¹שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן מד.
²שו"ת עשה לך רב חלק ב סימן סו.

המשפט והחוק הישראלי

בפרק זה אסקור ואדון בנושא "השבת אבידה" כפי שהוא בא לידי ביטוי בחוק ובדין הישראלי.

עד שנת 1973, לא היה במדינת ישראל חוק ישראלי מסודר שהתייחס לנושא הנידון.

ולכן, עד לשנה זו כל מקרי האבידות והטיפול בהן, טופלו באמצעות החוק העות'מאני שנחקק עוד מהתקופה בה הטורקים שלטו בארץ ישראל (חוק המג'לה).

עם השנים ניתנו לשר המשטרה סמכויות מסויימות, ובשנת 1973 נחקק חוק מסודר והוא "חוק השבת אבידה התשל"ג 1973".

חוק זה החליף את החוק העות'מאני הישן ובא במטרה לקבוע בצורה מסודרת מה יש לעשות עם אבידה שמוצאים, באילו מקרים יש לשמור או לדווח עליה וכו'.

הוא מכיל 14 סעיפים ונוגע בלבטים ושאלות רבות העלולות לעלות אצל מוצאי האבידה למיניהם, שעד לחקיקתו לא היו בטוחים מהי הדרך הנכונה, או פעלו לא נכון לפי החוק הישן.

תיאור כללי של "חוק השבת אבידה התשל"ג 1973"

החוק פותח בסעיפו הראשון בהגדרות מהי אבידה ומי יכול להיקרא כבעליה.

בסעיפו השני של החוק מתוארת חובתו של המוצא, ומה עליו לעשות במקרה שנטל את האבידה.

סעיפים 3 ו-4 מגדירים מקרים שונים של אבידות. הראשון מגדיר מה קורה במקרה בו מוצאים אבידה ברשותו של אדם אחר והשני מה קורה לאבידה שבעליה לא נמצאו לאחר תקופה מסוימת.

סעיפים 5 ו-6 דנים בפדיון האבידה בה מורחבת סמכותו של בעל האבידה לדרוש אותה גם לאחר זכיית המוצאים, ובמכירתה במקרים בהם אחזקתה אינה משתלמת או שהאבידה עלולה להיפגם.

סעיפים 7 ו-8 מתארים נכסים שהוזנחו או כאלה שבעליהם נעלמו או נפטרו, ומה יש לעשות במצב זה.

סעיף 9 הינו הסנקציה למי שיפר את הוראות החוק – מאסר של 6 חודשים או קנס של 2,000 לירות (כיום עם המרה לשקל החדש אומדנו של הקנס הוא 2 שקלים חדשים, אך מובן שזהו לא הקנס).

סעיף 10 ו-11 עוסקים בתפקידיו של שר המשטרה ובהרשאותיו להתקין תקנות חדשות בסעיפים מסוימים.

סעיפים 12-14 הינם פרוצדוראליים בלבד ומכילים הערות שונות לגבי החוק השלם.

אבידה ע"פ החוק הישראלי

ב"חוק השבת אבידה", אבידה מוגדרת כך:

"אבידה" - מיטלטלין שאבדו לבעליהם, או שבנסיבות העניין יש להניח שיצאו משליטתם.

"בעל" לגבי אבידה - לרבות מי שזכאי להחזיק בה.

ואכן, בהמשך להגדרה זו, קיימת מחלוקת מפורסמת¹ שנידונה בבית המשפט באשר לנכס גנוב אשר היו בו מכשירי חשמל, ונמצא על ידי אדם בשם אנדריאס רוטגר.

המחלוקת הייתה – האם מדובר באבידה לפי סעיף 1 שכן הנכס גנוב ולא אבוד? או שרק נכס שאבד לבעליו בשל הזנחה או היסח דעת ייחשב כאבידה?.

כאמור, הנושא הגיע לבית המשפט השלום ואחר כך גם כערעור למחוזי.

אנדריאס רוטגר נ' מדינת ישראל – ה"פ (ת"א) 933/79

בפסק דין זה הייתה התחבטות בשאלה האם בשל היותו של הנכס גנוב אולי חלים עליו חוקים אחרים ולא דווקא "חוק השבת אבידה".

אותו רוטגר שמצא את המחבוא של כלי החשמל הגנובים דיווח עליהם למשטרה, כפי שמתבקש בחוק.

לאחר תקופה בה בעלי האבידה לא דרשו אותה, ביקש המוצא לזכות בה לפי "חוק השבת אבידה".

בערכאה הראשונה בבית המשפט השלום נקבע כי על רכוש גנוב לא יחול "חוק השבת אבידה", ולכן, מוצא האבידה באותו מחבוא לא יוכל לזכות בה.

בבית המשפט המחוזי (כערעור), נידונה שוב הסוגייה ובה הפנו הצדדים את השופט ל-4 מקורות שונים:

1. דברי החוק עצמו.
2. דברי הכנסת וכוונת המחוקק.
3. הדין העברי.
4. הדין האמריקאי.

בית המשפט המחוזי קיבל את כל טענותיו של מר רוטגר והפך את ההחלטה – קרי קבע ש"חוק השבת אבידה" יחול גם על רכוש גנוב ולכן יוכל לזכות באבידה שמצא.

אבידות שמזכות את המוצא

"חוק השבת אבידה" בסעיף 2. א פוטר במקרים מסוימים את נוטלי האבידה מלהשיבה, וזאת כאשר מדובר באבידה ששווייה נמוך או שיש להניח שבנסיבות העניין בעל האבידה התייאש ממנה.

אולם, החוק לא קובע מתי אבידה תיחשב ככזו.

החוק גם קובע כי באבידות אותן כן יש להשיב באמצעות דיווח למשטרה לפי החוק, לאחר 4 חודשים מיום המציאה (או מיום מסירתה למשטרה), אם לא הגיעו הבעלים ודרשו אותה, היא הופכת לרכושו של המוצא.

אם המוצא לא ביקש אותה בתום התקופה, היא הופכת לרכוש המדינה.

לעניין זה יש סייג בסעיף 11 בחוק.

ישנן אבידות מסוימות שהן בעלות ערך כספי גבוה או בעלות ערך רגשי גבוה ולכן במקרים אלה, יכול שר המשטרה להחליט שיחולו הוראות אחרות על האבידה.

אבידה שנמצאה ברשות הזולת

ישנם מקרים בהם אבידה נמצאת ברשות היחיד והשאלה שעולה היא האם הוראות החוק יחולו באותה צורה אם הייתה נמצאת במקום ציבורי שהוא "רשות הרבים"? לפי סעיף 3 ל"חוק השבת אבידה", אבידה שנמצאה ברשותו של אדם אחר, יש לדווח עליה לבעל הרשות ולמסור לו אותה אם דרש זאת. במקרה כזה בעל רשות הופך להיות למוצא האבידה ועליו חלות החובות שבחוק. ההבדל בין "רשות היחיד" ל"רשות הרבים" קשה להבחנה ולהבדלה, ובתי המשפט נדרשים לדון לא אחת בפרשנות המונחים, כמו בדוגמא שמתחת:

בנק קופת עם נ' אליעזר הנדלס ומדינת ישראל – ע"א (ת"א) 546/78

בפס"ד זה אדם ושמו הנדלס מצא אבידה בחדר הכספות שבבנק.

הנדלס סבר שאותו מקום הוא "רשות הרבים" שכן אנשים רבים הולכים ושבים בו ומסר את האבידה למשטרה כפי שמתבקש ב"חוק השבת אבידה", שאז יוכל לזכות בה באם לא ימצאו הבעלים.

הבנק טען שאותו מקום הוא "רשות היחיד", ולכן הנדלס היה צריך למסור לו את האבידה, ובכך הבנק ייחשב למוצאה.

בבית המשפט המחוזי קיבלו את טענתו של הנדלס ופסקו לטובתו.

בנק קופת עם הגיש ערעור לבית המשפט העליון שם הפכו את ההחלטה וקבעו שהמקום הוא "רשות היחיד" בצורה מובהקת.

ערעור נוסף שהגיש הנדלס לבית המשפט העליון לא עזר וההחלטה נשארה על כנה.

הפרה של חובת ההשבה

החוק קובע כי מי שמפר את חובת ההשבה המוטלת עליו, צפוי לעונש של 6 חודשי מאסר או קנס של 2,000 לירות.

ישנו חוק נוסף נוסף שמאפשר להטיל עונש חמור יותר על מי שיפר את החובה והוא "חוק העונשין".

למעשה אותו אדם יואשם בגניבה וניתן יהיה להטיל עליו עד 3 שנות מאסר.

בעניין זה ניתן למצוא את פס"ד מאיר אלמוג נ' מדינת ישראל, בו אדם לקח בטעות מכשיר סלולרי שחשב ששייך לו, אך לא עשה דבר כשגילה את טעותו, האם ייחשב לגנב?

בבית משפט השלום נקבע כי אכן מדובר במעשה גניבה, אולם בבית המשפט המחוזי נקבע שמדובר לכל היותר בעבירה פלילית ע"פ חוק השבת אבידה ולא כמעשה גניבה ע"פ חוק העונשין.

שכר ראוי והחזר הוצאות

"חוק השבת אבידה" לא עוסק בכל מה שנוגע לשכר ולתשלום הוצאות.

נושא זה הוסדר בתקנות שקובעות כי מוצא האבידה יהיה זכאי רק להחזר הוצאות שהוצאו במהלך הטיפול באבידה, ובתנאי שתהיינה סבירות.

חלקו של המשפט העברי במשפט הישראלי

אף שהמשפט במדינת ישראל הוא משפט חילוני, אשר שואב את עקרונותיו מן המשפט המקובל (החוק הישראלי) ומן הדין המנדטורי שקדם לו, אפשר למצוא בו השפעה לא מעטה של המשפט העברי.

במקרים מסוימים הוכנסו עקרונות המצויים במשפט העברי לתוך חוקי מדינת ישראל, כמו בדוגמאות שלהלן:

- תקנת השבים שהיא העיקרון לפיו יש להקל על עבריין המעוניין לשוב בו מדרכו הרעה.
- חוק "לא תעמוד על דם רעך" היונק את שמו ואת תוכנו מפסוק בספר ויקרא.
- חוק הגנת הפרטיות.
- עשיית עושר ולא במשפט - אף שמו של החוק נלקח ממקורות המשפט העברי.
- חוק "ציד חיות בר" אימץ את ההסתייגויות המובאות בספרות הרבנית מציד לשם שעשוע בלבד. לפיכך הציד מותר בישראל רק לציידים מורשים.
- כבוד האדם וחירותו – כבוד הבריות הינו גדול, שכן נבראו בצלם ה'.
- המשפט הישראלי אימץ את ההגדרה ההלכתית האוסרת על בעל לאנוס את אשתו, בעוד שבמשפט האנגלי, במשך שנים מושג זה לא היה קיים.
- אזהרת עדים.

בנוסף לדוגמאות ספציפיות אלו, חוק יסודות המשפט התש"ם, 1980 קובע זיקה ל"עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל".

על פי השופט מנחם אלון, חוק יסודות המשפט הוא הצינור המשלים חוסרים רבים סביב ההלכה.

לעומתו, נשיא בית המשפט לשעבר השופט אהרון ברק, טוען כי ההלכה היהודית אינה מקור מחייב, אלא מצויינת כמקור השראה, שהפירוש המקובל לה מפנה את השופט אל המשפט העברי.

במשרד המשפטים פועלת המחלקה למשפט עברי ליישומו של חוק יסודות המשפט בהקשר זה.

המשפט העברי קיבל תנופה בכך שבחוק יסוד "כבוד האדם וחירותו" נקבע כי ערכיה של מדינת ישראל הם ערכיה של מדינה יהודית ודמוקרטית.

השופט מנחם אלון, המשנה לנשיא בית המשפט העליון, הסביר כי השימוש, תחילה בתואר "יהודית", נותן עדיפות פרשנית לאימוץ המשפט העברי בשיטת המשפט של מדינת ישראל.

בראשית ימי המדינה תרם רבות השופט חיים כהן להכנסת המשפט העברי לתוך החוק הישראלי, מתוך הכרה בחשיבותו התרבותית.

שופט שיישם יותר מכל את עקרונות המשפט העברי היה כאמור השופט מנחם אלון שהגיע לשיפוט לאחר שנים של מחקר והוראה אקדמיים:

הוא חיבר את הספר החשוב "משפט עברי" (שלושה כרכים), ייסד את המכון לחקר המשפט העברי ליד הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, ועמד שנים רבות בראשו.

לעומת זאת, היו שופטים בבית המשפט העליון כמו משה זמורה, אלפרד ויתקון, יואל זוסמן וצבי ברנזון אשר דגלו בגישה שפסקי דין צריכים להיות ממוקדים ולא להכיל "אמירות אגב", וראו בדיון בעמדת המשפט העברי "אמירת אגב" שאין לכוללה בפסקי דין.

המשפט העברי נידון בתורה שבכתב לראשונה בספר שמות בפרשת משפטים, שם מובאים רוב דיני הממונות המוזכרים בתורה בכלל, דיני עבדים, דיני רוצח וכן הוראות המתייחסות לשופטים.

החוק הישראלי שנחקק, מבוסס על המשפט העברי ולא פעם עלתה השאלה בפסיקות של בית המשפט מה היקף התכולה וההשפעה של הדין העברי על החוק הישראלי בכל נושא השבת אבידה.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי בהקשר של **"השבת אבידה"**

ניתן לראות במשפט העברי ובמשפט הישראלי שונות רבה בכל הקשור ל"השבת אבידה". אולם, ניתן גם לראות קווי דמיון שמנחים את 2 שיטות המשפט. בעמוד זה אפרט על ההבדלים והדמיון שיש בשניהם.

הבדלים בין המשפט העברי למשפט הישראלי

1. במשפט העברי ניתן לראות כי יש 2 מצוות – "עשה" ו"לא תעשה". מצוות "עשה" פירושה שכאשר מוצא האבידה נוטל אותה עליו לנסות לאתר את בעליה ולהחזיר אותה לו. מצווה זו קיימת גם במשפט הישראלי בסעיף 2 ל"חוק השבת אבידה". אולם, לגבי מצוות "לא תעשה" אין כל אזכור במשפט הישראלי ואפשר לומר שאף הייתה התנגדות כאשר היא הובאה לדיון בחוק הישראלי. לפי מצווה זו, אין להתעלם מאבידה שאדם רואה בדרכו. התעלמות פירושה עבירה על חובת קיום המצווה.

2. הטיפול באבידה בשתי שיטות המשפט מהווה הבדל גם כן.

בעוד במשפט העברי ישנה התייחסות רבה יותר לאבידה ועל אופן הטיפול בה (כמו: במקרה של ספרים שיש לדפדף בהם שלא יתקלקלו, במקרה של בגדים יש לנער אותם פעם ב-30 יום ועוד דוגמאות רבות של שימור), הרי שבמשפט הישראלי יש חובה רק למנוע את התקלקלותה של האבידה, אמנם לא לשמר אותה.

3. דרך ומשך ההכרזה שונה גם כן בין 2 שיטות המשפט.

במשפט העברי בזמן תקופת ביהמ"ק היה על המוצא להכריז על האבידה במקום שנקרא "אבן הטוען" ולאחר שנחרב הייתה חובה להכריז בבתי כנסת ובבתי מדרשות.

כמו כן, היה על המוצא לדווח עליה במשך 3 רגלים + שבוע ימים או במקרים אחרים להכריז פעמים בודדות עד שכולם שמעו.

במשפט הישראלי יש לדווח על האבידה למשטרה.

4. במשפט העברי מקובל על פי כמה פרשנויות כי יש לשלם שכר ראוי והחזר הוצאות למוצא האבידה וזאת על פי שכרו של פועל בטל או ככזה שעובד במקרים מסוימים.

במשפט הישראלי החובה היא רק להחזיר הוצאות סבירות שנגרמו כתוצאה מהטיפול ומשמירת האבידה אצל המוצא.

5. במשפט הישראלי במקרה שבעלי האבידה לא נתגלו ישנן פרשנויות כמו של הרמב"ם שאומרות שיש להחזיק את האבידה עד למציאתו של בעליה או "עד שיבוא אליהו הנביא".

במשפט הישראלי הכלל הוא שלאחר 4 חודשים האבידה הופכת למוצא, אולם אם יימצאו הבעלים עד שנה לאחר זכייתו בה, האבידה תושב להם.

הדמיון בין המשפט העברי למשפט הישראלי

1. בשתי שיטות המשפט האבידה היא ערך מקודש, ועל אף שהיא נתונה ברשות הרבים ולמעשה כבר לא בשליטת בעליה, עדיין יש להחזיר אותה ולשמור עליה.

2. בשתי שיטות המשפט יכול המוצא למכור את האבידה במקרה שעלות אחזקתה גבוהה משמעותית משווייה או במקרים בהם בעל האבידה אינו נמצא ואז במקום האבידה ישנו פדיון.
3. כפי שהוזכר לעי"ל ניתן להחזיר את פדיון האבידה, כלומר שווייה, במקום האבידה עצמה. הדבר תקף ל-2 שיטות המשפט.

ביבליוגרפיה

חקיקה

חוק השבת אבידה תשל"ג – 1973

חוק העונשין תשל"ז – 1977

פסיקה

אנדריאס רוטגר נ' מדינת ישראל – ה"פ (ת"א) 933/79

בנק קופת עם נ' אליעזר הנדלס ומדינת ישראל – ע"א (ת"א) 546/78

מאיר אלמוג נ' מדינת ישראל ע"פ 11-04-27242

משפט עברי - ספרות הפסיקה

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי כ"ג, ד'

משנה מסכת בבא מציעא פרק ב'

משנה תורה, הלכות גזילה ואבידה, פרק י"א, הלכה י"א

משנה בבא מציעא ב,ה

רמב"ם, משנה תורה, הלכות גזילה ואבדה פרק י"ג, הלכה י'

אינטרנט וספרים

תמונת פתיחה מתוך "גוגל תמונות" -

http://www.hidabroot.org/sites/default/files/25062012085847_0129112100.jpg

השבת אבידה – מהדורת בעריכת פרופ' אליאב שוחטמן

השבת אבידה במשפט העברי – אתר סיכומנה

<http://www.sikumuna.co.il/wiki/%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%98%D7%99%D7%9D-%D7%94%D7%A9%D7%91%D7%AA%D7%90%D7%91%D7%99%D7%93%D7%94>

המשפט העברי – ויקיפדיה

<https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%98%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99>

נספחים

מצולמים ונמצאים בתוך העבודה המודפסת